

КУЛЬТУРНА-ГІСТАРЫЧНАЯ АДМЕТНАСЦЬ АНТРАПАНІМІЧНАЙ ПРАСТОРЫ АПОВЕСЦІ-ХРАНОГРАФА ЗІНАІДЫ ДУДЗЮК «СЛАВЯНСКІЯ КНЯЗІ»

У аповесці-хранографе «Славянскія князі» Зінаіда Дудзюк, абаяваючыся на звесткі, пакінутыя старажытнымі гісторыкамі, адшуквае даўнія сляды славянскіх плямёнаў – смалян, магілян, селічаў, рачан, лісчан, сапаў, люцічаў і многіх іншых – на помніках культуры чалавецтва. Ажыўляючы далёкія постаці слаўнай мінуўшчыны, пісьменніца ўмела выкарыстоўвае вобразна-выяўленчыя магчымасці ўласных імёнаў, якія з’яўляюцца каштоўным помнікам матэрыяльнай і духоўнай культуры нашых продкаў.

Значную частку антрапанімікону аповесці-хранографа складаюць імёны рэальных гістарычных дзеячаў, валадароў тагачасных дзяржаў свету: славянскіх князёў *Акаміра, Драгавіта, Мусокія, Пірагаста, Людавіта*, імператара Вялікай Рымскай імперыі *Карла*, болгарскага хана *Крума*, візантыйскіх базілеўсаў *Канстанціна, Льва, Нікіфара*, базілісы *Ірыны* і інш.

Дастаткова часта аўтарка выкарыстоўвае прыём актуалізацыі этымалагічнай семантыкі імёнаў гістарычных дзеячаў. «Слова імя ўзыходзіць да індаеўрапейскага *nmen- з *enmen-, якое тлумачаць як утварэнне ад *en «унутры», «у» + суфікс -men. Адсюль – найстаражытнейшая семантычная інтэрпрэтацыя імені як таго, што ўкладваецца, накладваецца, ускладаецца» [2, с. 23]. *Стваральная* прырода называння праяўлялася ў функцыянаванні так званых *імёнаў-пажаданняў*, якімі нібыта накрэсліваўся лёс старажытных валадароў, напр.: «*Валук* – князь венедаў. Імя гэтае паходзіць ад слова «*ўладыка*» і азначала ў славян вярхоўнага *кіраўніка, правадыра* ці *князя*. Магло паходзіць імя і ад слова «*вялікі*», якое, магчыма, уваходзіла ў склад княжацкага тытула» [1, с. 235]. Выклад рэальных гістарычных падзей ў творы раскрывае сакральны сэнс імя славянскага князя *Людавіта*: «*Л*» –

першая руна імя **Людавіта**. З гэтай руны пачыналіся галоўныя словы ў жыцці славян: **Лада, Лёля, людзі, любоў, лёс, лук, ляда, лён**. Як быццам сам Хорс прыклікаў **Людавіта** да дзейнасці і абароны свайго роду і племені. Менавіта **Людавіт** павінен бараніць веды і веру продкаў, чаго б гэта яму ні каштавала» [1, с. 255-256]. Кантэкст аповесці паказвае ажыццяўленне князем **пажадальнай** сутнасці гаваркога імені: «**Людавіт** да канца змагаўся за веру сваіх продкаў і ахоўваў племя ад чужога ўплыву, разумеючы, што праз здраду веры продкаў згубіць племя сябе, сваё імя і твар, а людзі разбрыдуцца па свеце і рассеюцца ў асяроддзі чужых плямёнаў, як пясчынкі ў пустыні» [1, с. 255-256].

Вера ў сувязь імені чалавека і яго лёсу праявілася ў звычаі нашых продкаў надаваць немаўляці імя боства, якое будзе ахоўваць носьбіта прызвання ўсё жыццё. Пісьменніца адзначае, што імёны багоў ляжаць у аснове найменняў магутных правадыроў славянскіх плямёнаў: «Хоць у гістарычных крыніцах гэта імя запісана як **Ардагаст**, хутчэй за ўсё, па-славянску яно гучала як **Радагост**, або **Радагосць**. Слова **Ардагаст** дзеліцца на дзве часткі: **арда** (змененая «**рада**») і **гаст** (сэнсава адпавядае слову «**госць**»). Прынамсі, **Радагостам** называўся галоўны бог паморскіх славян. У якасці антрапоніма гэтае імя было распаўсюджана ў старажытнабалгарскай, старых чэшскай і польскай мовах» [1, с. 214]; «**Вышан** – князь славянскага племені абадрытаў. Магчыма, імя магло гучаць як **Вышань**, бо так называўся адзін з галоўных язычніцкіх багоў, у якім увасабляўся дух Усявышняга» [1, с. 246].

Аўтарка адзначае, што ў славян былі пашыраны **засцерагальныя** імёны, якія, маючы адмоўны сэнс, павінны былі адхіліць беды, хваробы і смерць: «**Нябул** – славянскі князь, імя якога паходзіць ад дзеяслова «**не быў**» і з’яўляецца ахоўным ад злых духаў, дарэчы, на палескім дыялекце гэтыя словы вымаўляюцца як «**не буў**» [1, с. 241].

Дахрысціянскія імёны часта ўтвараліся на базе найменняў раслін і жывёл. Я. Станкевіч адзначаў **дэзыдэратыўны (пажадальны)** характар такіх імёнаў: «Даючы такія й падобныя імёны, бацькі імёнамі выказвалі свае зычэнні дзецяняці, зычлілі, каб сын быў дужы, як мядзьеведзь, тур, вол; хітры,

як ліс; адважны, як арол, сакол; цьвярдзі, як дуб; каб дачка была любовая, як зязюля; харошая, як ластаўка, краска, кветка» [3, с. 96]. На старонках твора З. Дудзюк многа паганскіх імёнаў, утвораных на базе найменняў жывых істот. Так, назва продка-татэма стала асновай імені князя *Дзярвана*: «*Дзярван* – князь сорбаў, або сербаў. Этымалогія імя праглядаецца лёгка, яно аднокарэннае са словам «*дрэва*» або «*дзірван*» [1, с. 235].

Імёны ў старажытным грамадстве былі паказчыкамі роднасці і сваяцтва. Згодна са звычаем *суіменавання* прадстаўнікі адной сям’і мелі імёны, якія ўтрымлівалі агульны структурны кампанент. Князь волатаў празываецца *Драгавітам*, а ягоныя ўнукі маюць імёны *Драгамір* і *Сіладраг*. Кампанент *Драг-* у перакладзе са старажытнаперсідскай мовы, як заўважае З. Дудзюк, азначае ‘*другі, іншы, варожы*’ [1, с. 249]. Кантэкст твораў пісьменніцы ажыўляе этымалагічную семантыку празванняў князёў: плямёны, узначаленыя імі, былі «*варожыя франкам і іх саюзнікам, сустракалі іх вайною, даймалі і трывожылі*» [1, с. 249].

Такім чынам, у творы Зінаіды Дудзюк па-мастацку адлюстраваны не толькі іменаслоў мінулага, але і адчуванне старажытным чалавекам свету, выражанае праз імя – неад’емны складнік асобы, які праграмуе лёс, звязвае з татэмным продкам, абараняе чалавека ад злых сіл, аб’ядноўвае з сям’ёй, родам, племенем.

Літаратура:

1. Дудзюк, З.І. Славянскія князі : аповесць-хранограф / З.І. Дудзюк // Кола Сварога. – Мінск : Беларусь, 2006. – С. 202–258.
2. Рогалев, А.Ф. Введение в антропониимику. Именованіе людей с древнейших времён до конца XVIII века (на белорусском антропонимическом материале) / А.Ф. Рогалев. – Брянск : Группа компаний «Десяточка», 2009. – 147 с.
3. Станкевіч, Я. Хрышчоныя імёны вялікалітоўскія / Я. Станкевіч // Спадчына. – 1992. – № 6. – С. 96–101.

